

Odborné texty cez prizmu prekladateľských postupov

(Gibová, Klaudia: O preklade anglických právnych textov EÚ. Lingvisticko-translatologická analýza. Prešov 2010, 203 s., ISBN 978-80-555-0229-8)

Jarmila Opalková, Filozofická fakulta PU v Prešove, Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva, jarmilaopalkova@yandex.ru

Vo vydavateľstve Prešovská univerzita vyšla monografická práca, ktorá vznikla v rámci výskumu realizovaného v priebehu interného doktorandského štúdia na Inštitúte anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove v r. 2006 – 2009, ale napriek aktuálnosti problematiky referencie o nej doposiaľ chýbajú. Rozhodli sme sa teda predstaviť ju, aj keď vyšla v r. 2010. Recenzovaná publikácia patrí do kategórie lingvisticko-translatologických analýz s terminologicky vyhraneným pozadím z oblasti právnych dokumentov a reflexiou špecifik ich jazyka a štýlu, aplikovaných na anglických textoch a ich slovenských translátoch. Tematicky sú vyčlenené komunikáty orientované na sekundárnu legislatívu z oblasti školstva a (celoživotného) vzdelávania a majú status modelu. Recenzovaný titul si zasluhuje pozornosť odbornej, a to nielen translatologickej komunity vedeckých pracovníkov, pedagógov i samotných prekladateľov a tlmočníkov ako rezumujúci, ale zároveň inšpiratívny príspevok do rozvoja teórie a praxe metodiky, resp. kritiky prekladu odborných textov.

Základ knihy tvoria štyri nosné kapitoly, ktoré nadväzujú na prierez stavu poznania problematiky prekladu legislatívnych dokumentov iniciovaných štátmi Európskej únie. Autorka fixuje fakt, že skúmaním danej problematiky sa zaoberá pomerne stabilný okruh odborníkov, ktorí sú do činnosti inštitúcií priamo zapojení, právnici a translatológovia. Na ich postuláty, okrem iných, sa v práci priebežne aj odvoláva (Kaisa Koskinen, Radegundis Stolze, Christina Schäffner, Susan Šarcevic či Anne L. Kjaer). Práca „si kladie za cieľ skĺbiť lingvistickú a translatologickú analýzu v súlade s koncepciou A. Neuberta a G.M. Shrevea..., opierajúcou sa o lingvistický model prekladu“ (Gibová, 2010, s. 18), podrobiť reflexii existujúce klasifikácie (Newmark, Vinay, Darbelnet, Schreiber) a predstaviť vlastný model prekladateľských postupov aplikovateľných v textoch z oblasti práva. Výskum vychádza z excerpcií, ktoré tvoria databázu v rozsahu 2663 jednotiek korpusu a ktoré prebiehali tak manuálne, za pomoci konkordancií programu Wordsmith Tools, ako aj funkcií MW. Charakteristické znaky právnych textov EÚ, kvantitatívne, resp. kvalitatívne orientované výstupy sú sprehládené v jednotlivých subčastiach hlavných kapitol.

Z celého komplexu problematiky najviac oslovujú kapitoly, v ktorých sa v kontrastívnom pláne analyzuje jazyk skúmaných komunikátov, a to v dimenzii hlavných jazykových rovín (gramatika, lexika a na ich pozadí i aspekt pravopisu a metodiky prenosu formálnych štruktúr – grafická rovina). Oceniť treba, že každý parciálny celok autorka uzatvára krátkym resumé analyzovanej problematiky s uvedením vlastného hodnotiaceho alebo aspoň konštatívneho stanoviska, napríklad na str. 72 čítame: „Tak dochádza k určitému narušeniu tradícií národnej legislatívy členských štátov, ktorých osobitné charakteristiky sa v procese harmonizácie európskeho práva začínajú pomaly... vytrácať. ... na slovenského recipienta pôsobí veľmi neprírodzene a rušivo nadmerná akumulácia spojok, ako dokumentuje tabuľka...“. Z morfolologickej roviny je pozornosť venovaná najmä endemickým prvkom, pasívnym slovesným konštrukciám a nominalizácii, ktoré sú považované za štylistický marker odborného štýlu, pričom prezentovaná analýza preukázala, že v jeho dimenzii sa z kvantitatívneho hľadiska v anglickom a slovenskom variante uplatňuje približne rovnako. Za dôležité zistenia lingvisticko-translatologickej analýzy, ako sa explicitne uvádza,

je považované to, že „syntaktické štruktúry anglických východiskových textov sa pod vplyvom jazykovej politiky EÚ premietli pri interlingválnom transfere aj do cieľových textov, čo sa miestami prejavilo defektnou štylistikou...“ (103), pasívne konštrukcie anglického jazyka boli preložené pasívnymi aj v slovenskom jazyku a k nominálnemu charakteru prispel výskyt gerundií, prekladaných prevažne substantívom (104). V rámci sondy lexikálnej roviny boli v publikácii na analýzu zvolené právne termíny v širšom a užšom zmysle, ktoré autorka označuje za metaterminológiu EÚ, ďalej skupina výpožičiek odborných výrazov, pri ktorých sa, ako sa konštatuje, „prejavuje silná aktivita slovenčiny ako preberajúceho jazyka“ (115). Zaujímavým je aj zistenie, že textové žánre tzv. *Acquis* disponujú archaizmami v minimálnej miere, rovnako ako kolokáciami tvorenými koordinovanými konštituentmi, hoci daný štýl by tomu nasvedčoval.

Záverečná kapitola Prekladateľské postupy v skúmaných dokumentoch EÚ (s. 116 – 174) začína upozornením na to, že v odbornej literatúre sa stretávame s nejednotným označením kategórie prekladateľských postupov a poukázaním, že tento „dezignačný zmätok“ pretrváva od r. 1958, kedy vyšla práca *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (Vinay – Darbelnet) a kde boli predstavené prekladateľské postupy na základe metodologickej dichotómie na osi doslovný verzus voľný preklad. Treba oceniť, že autorka zaznamenala toto biele miesto v translatológii a vyjadrila názor, že je potrebné „rozlišovať medzi metódou prekladu, t.j. globálnou voľbou prekladateľa ovplyvňujúcou celý preklad a prekladateľským postupom, ktorý opisuje výsledok translačného procesu a ovplyvňuje menšie časti prekladu“ (s. 118). V skutočnosti v teórii prekladu sa problematika prekladateľských metód, resp. stratégií prelína s problematikou techník alebo postupov a je interpretovaná natoľko všeobecne, vágne, nekatogoriálne, heterogénne a akoby aj bez rešpektu k závažnosti riešenia danej otázky, že nás to vedie k záveru, že ani jedna z klasifikácií demonštrovaných v danej publikácii nemôže byť prijatá ako celkom korektná, čo napokon deklaruje prezentácia teoretického myslenia západných translatológov pod čiarou na str. 119, resp. kritika pod čiarou na str. 126 (Schreiber kontra Vinay a Darbelnet). Analýza prekladateľských postupov aplikovaných na vyčlenenom materiáli má teda z nášho pohľadu nutne len pracovný charakter, ktorý napriek tomu umožňuje postulovať akceptovateľné a zmysluplné závery, pričom autorka recenzovanej publikácie si je toho sama plne vedomá. Modely autorov, ktoré práca predstavuje, a to model Vinaya a Darbelneta, Newmarkov, resp. i Schreiberov model sú známe a pri analýze translátov sa zvykne do jedného z nich (na základe voľby autora analýzy) dosadzovať. Autorka v práci predkladá modifikovaný model prekladateľských postupov, ktorý zohľadňuje práve predmetnú stránku komunikátov, ich konkrétne odborné zameranie. Z tejto pozície vyčleňuje ako relevantnú nasledujúcu škálu postupov, ktoré tvoria jej model. Patrí k nim: transpozícia, modulácia, expanzia, redukcia, permutácia, kalky a výpožičky. S prehľadom komentuje nedostatky definícií postupov jednotlivých klasifikácií, ktoré postupne detailnejšie predstavuje. Ukazuje sa tu absencia prepojenia poznatkov v širšom celosvetovom kontexte, ktoré deklaruje aj Ivana Čenková v publikácii *Teorie a didaktika tlumočení* (UK FF Praha, 2001), keď hovorí o Viedenskej translatologickej konferencii, zo záverov ktorej explicitne vyplynulo, že západnej vede chýbajú poznatky o zisteniach vedcov z bývalého východného bloku, kde boli viaceré oklieštené prístupy korigované a nezávisle od geopolitického delenia sú pre teóriu a prax prekladu prínosné. Za všetky možno uviesť napríklad výpožičku, ktorá má podľa P. Newmarka dve modifikácie: *transcription* a *transference*. Tu by sme navrhovali využiť postuláty Pravidiel slovenského pravopisu, ktoré sa dotýkajú problematiky prepisu proprií prostredníctvom transkripcie a transliterácie. Táto terminológia je už ustálená a štandardizovaná, takže nie je potrebné v nej tápať. Rovnako aj v ruskej teórii prekladu sa ako prekladateľské postupy rozlišujú transkripcia a transliterácia, naviac, vo vzťahu k translatológii sa pri transkripcii uplatňuje konkretizujúci termín, a to praktická transliterácia

na odlíšenie od fonetickej. Úvahy autorky o modeloch prekladateľských postupov i západnej interpretácii samotných postupov sú akademicky kritické a veľmi dôsledne argumentačne podložené.

Je možné konštatovať, že daná publikácia je spracovaná veľmi precízne. S kritickým nadhľadom nielen mapuje, ale aj ponúka vlastné riešenia analyzovanej problematiky a iniciuje nové výskumné výzvy. Za prínos považujeme implicitne sprostredkovanú víziu ďalšej perspektívy rozvoja odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo v domácom, slovenskom prostredí, najmä v súvislosti s potrebou sprostredkovania komunikácie s ostatným svetom. Ak sa v rámci EÚ anglický jazyk stane jediným jazykom komunikácie v zmysle lingua franca a v zmysle Ústavy SR bude naďalej potrebné na Slovensku v úradnom styku používať spisovný slovenský jazyk, v ktorom má byť podľa ustanovení citovaného dokumentu vedená všetka úradná agenda, teda aj smernice, direktívy a pod., potom všetky Acquis – akty medzinárodnej dohody bude potrebné prekladať do národného jazyka a profesia prekladateľa sa bude musieť stále viac profesionalizovať a dopyt po prekladateľoch bude úmerne s ním vzrastať.

„Tento článok, bol vytvorený realizáciou projektu *Vybudovanie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.“